

الحمد لله
البرحمين!

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی، گروه تاریخ

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد « M.A »

گرایش: تاریخ ایران دوره اسلامی

عنوان:

بررسی ابعاد شخصیتی و کارنامه‌ی سیاسی محسن صدر در دوران پهلوی

استاد راهنما:

دکتر محمدعلی علیزاده

استاد مشاور:

دکتر مهتری ادریسی

نگارش:

معصومه رزاقی

زمستان ۱۳۹۰

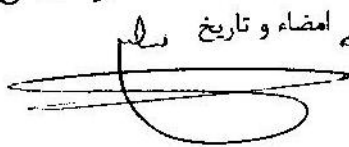

بسمه تعالی
تعهد نامه اصالت رساله پایان نامه

اینجانب **جعفر زراعتی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته دکتری حرفه ای دکتری تخصصی در رشته **تاریخ** که در تاریخ **۲۵/۱۱/۹۰** از پایان نامه خود تحت عنوان **"بررسی ابعاد تخصصی و کارآمدی سیستم آموزشی محسن میرزای دران کلبوری"** .....
..... " با کسب نمره **۱۷/۵** و درجه **جوابی** دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

- ۱) این پایان نامه رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
- ۲) این پایان نامه رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳) چنانچه بعد از فراغت تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با این جانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی **جعفر زراعتی**
امضاء و تاریخ **۹۰/۱۱/۲۵**

سپاس گزاری:

من لم یشکر المخلوق ، لم یشکر الخالق

سپاس وامتنان بیکران به درگاه خداوند سبحان که همواره با نعم بیکران خود بندگانش را مورد لطف و عنایت خویش قرار داده و خواهد داد . اینک که بلیاری یزدان پاک موفق به فرجام این پایان نامه گردیده ام ، واجب می دانم که مراتب تقدیر و احترام خود را از محضر استاد ارجمندم جناب آقای دکتر محمد علی علیزاده که با ژرف نگری و شکیبایی در تمام مراحل این پژوهش مرا راهنمایی نموده اند ، ابراز داشته و همچنین از مساعده های صادقانه استاد بزرگوارم سرکار خانم دکتر مهری ادریسی که با محبت و اهتمام ، مشاورت در زمینه های مختلف این پژوهش را پذیرا شده اند . سپاسگزاری نمایم ، و نیز از کلیه اساتید و بزرگواران گرانقدری که در طول دوران تحصیل و انجام پژوهش یاریگر من بوده و از دانش و فضل آن ها بهره مند شده ام قدر دانی می نمایم .

وسرانجام از خانواده عزیزم که در طی دوران تحصیل و تهیه پایان نامه پشتیبان و مشوق من بودند ، نیز نهایت تشکر و امتنان را داشته و از درگاه باری تعالی برایشان بهترین ها را آرزومندم .

تقدیم به:

تقدیم به همه ی کسانی که به جای بدرقه ی دیروز به استقبال فردا می روند

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	چکیده
	۱- فصل اول - کلیات تحقیق
۲.....	۱-۱- مقدمه
۳.....	۱-۲- بیان مسئله
۴.....	۱-۳- اهداف تحقیق
۴.....	۱-۴- پیشینه ادبیات تحقیق
۵.....	۱-۵- روش تحقیق
۵.....	۱-۶- طرح سؤالات
۵.....	۱-۷- ارائه فرضیات
۵.....	۱-۸- موانع و مشکلات تحقیق
۶.....	۱-۹- سازماندهی تحقیق
۶.....	۱-۱۰- نقد و بررسی منابع

۲- فصل دوم - زندگی محسن صدر از آغاز تا دوره ی رضا شاه

- ۱-۲- خانواده ۸
- ۲-۲- معاونت محکمه جزا ۹
- ۳-۲- باز بررسی متهمین باغشاه ۱۱
- ۴-۲- صدر الاشراف ومحا کما ت باغشاه ۱۳
- ۵-۲- دادستانی کل کشور ۱۴
- ۶-۲- تشکیلات عدلیه گیلان ۱۵
- ۷-۲- عدلیه در دوران رضا شاه ۱۷
- ۸-۲- محاکمه منصور و بر کناری صدر از دادگستری ۱۹
- ۹-۲- مناصب صدراشراف در دوران رضا شاه ۲۲
- ۱۰-۲- تدوین قانون مدری ۲۳
- ۱۱-۲- صدراشراف وعدلیه ۲۴
- ۱۲-۲- ماجرای پرونده سازی به وسیله ی آیرم ۲۷
- ۱۳-۲- کشف حجاب رضا شاه ۲۸

۳- فصل سوم - اوضاع سیاسی ایران در زمان نخست وزیری محسن صدر

- ۱-۳- اشغال ایران توسط متفقین ۳۱

- ۳-۲- استعفای رضاشاه ۳۲
- ۳-۳- فریب کاری فروغی و مسائل دارائیهای بهلوی ۳۴
- ۳-۴- تخلیه ی ایران از بیگانگان ۳۵
- ۳-۵- قیام افسران خراسان ۳۶
- ۳-۶- فرقه ی دموکرات آذربایجان ۴۴
- ۳-۷- تصمیم ایران در مقابله با وضع آذر بایجان ۴۶
- ۳-۸- واکنش نمایندگان و روزنامه ها نسبت به آذربایجان ۴۶
- ۳-۹- فرقه ی دموکرات کردستان ۴۸
- ۳-۱۰- رفتن قوای آمریکا وانگلیس از ایران و ماندن شوروی ۴۹
- ۳-۱۱- تخلیه ی ایران از قوای شوروی ۵۰
- ۳-۱۲- اقدامات برای خارج شدن قوای شوروی از ایران ۵۱

۴- فصل چهارم - نخست وزیری محسن صدر و اقدامات وی

- ۴-۱- واکنش مجلس در قبال نخست وزیر ۵۴
- ۴-۲- نخست وزیری محسن صدر ۵۵
- ۴-۳- اظهار تمایل وکلای مجلس به محسن صدر ۵۷
- ۴-۴- برنامه های محسن صدر ۵۸

- ۶۰..... ۴-۵- کابینه ی صدرالاشراف
- ۶۳..... ۴-۶- مجلس چهاردهم
- ۶۴..... ۴-۷- مخالفت حزب توده با دولت صدر
- ۶۷..... ۴-۸- بیانیه ی حزب ایران و حزب توده
- ۶۸..... ۴-۹- مخالفت مأمورین شوروی با دولت صدر
- ۷۰..... ۴-۱۰- ابستروکسیون اقلیت به رهبری مصدق
- ۷۲..... ۴-۱۱- پیروزی حزب کارگر در انگلیس
- ۷۳..... ۴-۱۲- مبارزه ی صدرالاشراف علیه حزب توده
- ۷۴..... ۴-۱۳- ماجرای کشتن حاجی احتشام ليقوانی
- ۷۷..... ۴-۱۴- انضراب فرخ به استانداری آذربایجان
- ۷۸..... ۴-۱۵- تحریم انتخابات
- ۷۹..... ۴-۱۶- خرید تأسیسات راه آهن
- ۸۰..... ۴-۱۷- تسلیح و متحد ساختن عشایر
- ۸۱..... ۴-۱۸- طرح سه گانه روسیه، انگلیس، آمریکا برای قیمومت ایران
- ۸۲..... ۴-۱۹- اوضاع عمومی کشور

۵- فصل پنجم - استعفای محسن صدر از نخست وزیری و تحلیلی بر عملکرد سیاسی وی

- ۱-۵- مطبوعات در دوره ی کابینه ی صدر ۸۶
- ۲-۵- استعفای صدر از زمامداری ۸۹
- ۳-۵- خدمت صدر به انگلیسی ها ۹۳
- ۴-۵- واقعه ی تیر اندازی به شاه در دانشگاه تهر ان ۹۳
- ۵-۵- استانداری خراسان ۹۴
- ۶-۵- احداث نوانخانه برای فقرا ۹۵
- ۷-۵- نا پایداری کابینه ها در ایران ۹۷
- ۸-۵- خصوصیات صدرا لاشراف ۹۹
- ۹-۵- درگذشت محسن صدر ۱۰۱
- نتیجه گیری ۱۰۳

پیوست ها

- اسناد ۱۰۵
- پ۱. [رئیس شهربانی کل کشور به وزارت کل کشور، ۱۲ شهریور ۱۳۲۴] ۱۰۵
- پ۲. [رئیس شهربانی به وزارت کشور، ۲۷ مرداد ۱۳۲۴] ۱۰۶
- پ۳. [رئیس شهربانی کل کشور به وزارت کشور، ۱۴ آبان ۱۳۲۴] ۱۰۷

پ۴. [استاندارداری مازندران به وزارت کشور، ۲۰ تیر ۱۳۲۴] ۱۰۸

پ۵. [شهربانی قزوین به شهربانی کل کشور، ۲۷ خرداد ۱۳۲۴] ۱۰۹

پ۶. سند شماره ۵۳۷ ..... ۱۱۰

پ۷. سند شماره ۵۳۸ ..... ۱۱۱

پ۸. شماره ۳۱۶/۹۶۱ ..... ۱۱۲

پ۹. شماره ۲ - ۳ - ۴۵۴۹ ..... ۱۱۳

تصاویر ۱۱۴

پ۱. ..... ۱۱۴

پ۲. محسن صدر در وزارت دادگستری ۱۱۴

پ۳. محسن صدر در زمان نخست وزیری ۱۱۵

پ۴. نمونه دست خط و امضاء محسن صدر ۱۱۷

منابع و مأخذ

منابع فارسی ۱۱۸

مجلات ۱۲۳

سایت ها ۱۲۴

چکیده انگلیسی ۱۲۵

چکیده

یکی از ویژگی‌های تاریخ معاصر ایران در دوران پهلوی، نقش آفرینی رجالی است که در شرایط حساس جامعه زمام امور را بر عهده داشتند. یکی از این رجال که از دوره قاجار وارد دستگاه دولتی شد و مناصب گوناگون قضایی را تا دوران پهلوی عهده دار بود، محسن صدر ملقب به صدرالأشراف (۱۳۴۱ - ۱۲۵۰ هـ.ش) است که در زمان ناصرالدین شاه قاجار توسط عمویش وارد دربار شد و سمت معلمی شاهزاده سالارالسلطنه را به دست آورد و پس از طی مدارج ترقی، توانست در دوره رضاشاه به وزارت دادگستری دست یابد. وی با سخت کوشی و به دست آوردن تجربی در امور حکومتی، در دوره محمدرضاشاه پهلوی در شرایط بحرانی حضور نیروهای خارجی در ایران به سمت نخست وزیری منصوب گردید. اما از عهده کار برنیامد و پس از گذشت ۵ ماه از سمت خود استعفا داد. آخرین شغل سیاسی وی ریاست مجلس سنا بود و مدتی بعد نیز دار فانی را وداع گفت.

این پژوهش با هدف بررسی و شناخت زندگانی و عملکرد سیاسی محسن صدر و چگونگی شیوه و منش وی در زمان نخست وزیری و پس از آن، به پایان آمده است. این پژوهش از روش کتابخانه‌ای و اسنادی و گردآوری مطالب از منابع و مدارک تاریخی، تحلیل و بررسی علمی و پالایش آنها و تأکید بر مطالب اصلی سود جسته است.

نتایج به دست آمده از این تحقیق حاکی است که محسن صدر در شرایط بحرانی پایان جنگ جهانی دوم و حضور نیروهای خارجی در ایران به قدرت رسید وی فردی محافظه کار بود که خود را با شرایط روز وفق داد و از طریق استعداد و سخت کوشی و عدم کناره‌گیری از مقام سیاسی به نخست وزیری رسید. سرانجام به علت مخالفت بیش از حد گروهها و احزاب نتوانست کاری از پیش ببرد و استعفا کرد.

واژه‌های کلیدی: محسن صدر، صدرالأشراف، دوران پهلوی، تاریخ معاصر ایران.

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

یکی از راههای شناخت دقیق و جامع از تاریخ معاصر ایران در دوران پهلوی بررسی زندگی و شخصیت کسانی است که در شرایط حساس زمام امور کشور را برعهده داشته‌اند در این راستا پژوهش حاضر جهت شناخت و نقش آفرینی محسن صدر با ملاحظه روند تحولات تاریخی این دوره حساس از تاریخ ایران صورت یافته است.

محسن صدر ملقب به صدراشرف در یک خانواده روحانی به سال ۱۲۵۰ هـ. ش در محلات بنیاد آمد. عموی وی از روحانیون دربار ناصرالدین شاه بود. محسن صدر همراه عمویش به تهران آمده ادامه تحصیل داد و سرانجام به دربار راه یافت و جزو معلمین شاهزاده سالار السلطنه شد. پس از اینکه سالار السلطنه حاکم همدان شد او را به عنوان مشاور و پیشکار خود به خدمت گرفت و کم کم وارد مقامهای قضایی شد، در زمان محمد علی شاه چون سفیران خارجی به اعدام مشروطه خواهان اعتراض کردند دادگاهی برای کیفر متهمین باغشاه تشکیل شد ریاست دادگاه را مؤید السلطنه برعهده داشت در این دادگاه صدر الاشرف هم یکی از قضاتی بود که به بازپرسی متهمین پرداخت. وی بتدریج مراحل ترقی را طی کرده و به ریاست محاکم استیناف و دادگستری و دادگستری گیلان برگزیده شد. داور نیز در تشکیلات جدید قضایی از وی دعوت کرده و به مقام ریاست محکمه انتظامی رسید، در تدوین قانون مدنی نقش بسزایی داشت و پس از آن به دادستانی کل کشور منصوب شد. در زمان نخست وزیری فروغی وزیر دادگستری بود. در کابینه جم نیز وزیر دادگستری بوده و به طور ناگهانی کنار رفت و معاونش جای او را گرفت علت آن هم جریان محاکمه منصور وزیر سابق راه در دیوان عالی تمین بود.

وی فردی محافظه کار و روحانی بود که سعی داشت خود را با فضا و آداب و رسوم متجدد آن دوره رضاشاه منطبق نماید. او با نشان دادن استعداد و وفاداری خود توانست به مقامهای بالا برسد و با سخت کوشی و توانایی در جلب حمایت دربار و شخصیت‌های برجسته توانست پله های ترقی را گام به گام طی کند.

روی کار آمدن صدراشرف به عنوان نخست وزیر حاصل اتحاد فراکسیونهای مختلف مجلس از سویی رأی نیاوردن حکیمی در آن شرایط حساس از سوی دیگر بود که موجب شد بیشتر نمایندگان مجلس به وی رأی دهند و شاه نیز او

را تأیید کرد بلاخره در خرداد ماه ۱۳۲۴ نخست وزیر ایران شد ولی برای گرفتن رأی اعتماد برای کابینه اش با مخالفت‌های زیادی روبرو شد.

۱-۲- بیان مسئله

سید محسن صدر در شرایط بحرانی و حساس جامعه ایران به نخست وزیری رسید. در این زمان کشور در اشغال متفقین بود جنگ جهانی دوم به پانزدهم رسیده بود و هنوز نیروهای خارجی در ایران حضور داشتند. حضور نیروهای خارجی در ایران باعث آشفتگی جامعه و بی ثباتی در کشور شده بود و فشار این نیروها بر دولت و نقشی که آنها در تعیین نخست وزیرها داشتند تاثیر زیادی در تضعیف موقعیت دولت و نخست وزیرها داشت.

اوضاع داخلی جامعه ایران نیز از نظر سیاسی بسیار آشفته بود. زمانی که محسن صدر با رأی نمایندگان به نخست وزیری رسید و وزرای خود را معرفی کرد و شاه نیز او را تأیید کرد چون بیشترین مناصب را به سلطنت طلبان و طرفداران انگلیس داد گروههای دیگر مجلس مثل حزب توده، آزادی و مستقل و اقلیت به رهبری مصدق خشمگین شده و سرما، تمام مجلس را تحریم کردند زمانی که صدر می خواست برای کابینه اش رأی اعتماد بگیرد آنها مجلس را ترک کرده و کارنامه تمام می ماند. اقلیت به رهبری مصدق از روش آبستروکسیون یا به حد نصاب نرسیدن نمایندگان برای رأی اعتماد و تصویب قوانین استفاده کردند و همین امر باعث شد که صدر با مخالفت های زیادی روبرو گردد.

دو دستگی و اختلاف در مجلس بسیار بود. احزاب نیز دچار اختلاف بودند حزب توده مخالفت شدیدی با دولت صدر نمود در بسیاری از شهرها شروع به گردهمایی و تظاهرات نمودند و یا با نوشتن مقاله های انتقادی در روزنامه های طرفدار خود علیه صدرا لاشراف تبلیغات زیادی را به راه انداختند. در مقابل صدر هم فعالیتها ی این حزب را در مناطق مختلف ایران از جمله تهران، محدود نموده و با شدت و حدت با آنها برخورد نمود.

در آذربایجان نیز اوضاع مناسب نبود پیشه وری که اعتبار نامه اش رد شده بود در آنجا با کمک توده ایها حزب دموکرات را تشکیل داده و قصد خودمختاری و جدایی از ایران را داشت و استانداری را هم که صدر به آنجا اعزام نمود اجازه نداد به آنجا وارد شود. این اقدام پیشه وری باعث آشفتگی بیشتر اوضاع شد. در کردستان نیز وضع به همین منوال بود.

با وجود همه ی این مشکلات می بایست قوه ی مجریه از قدرت و اقتدار لازم برخوردار باشد تا بتواند در مقابل مشکلات مقابله نماید ولی در آن زمان کابینه صدر توان کافی را برای رولپوی با مسائل سیاسی- اجتماعی نداشت و این به

دلیل قدرت دربار و سفارتخانه های خارجی و موقعیت قانونی مجلس در برابر این کابینه بود زیرا که نخست وزیر می بایست منافع آنها را تأمین نماید.

تنها کسی که می توانست تشنج ها و اختلافات داخلی بین نمایندگان را حل و فصل کند و این مساله را به نفع خود تمام نماید شخص شاه بود. شاه گروه های مختلف را دعوت کرده تا اختلافت را حل نماید و برای کابینه ی صدر رأی اعتماد بگیرد که سرانجام به این شرط که اگر تعداد مخالفان به ۴۰ نفر برسد صدر استعفا دهد راضی شده ، به کابینه ی صدر رأی اعتماد دادند.

۱-۳- اهداف تحقیق

در این پژوهش تلاش نگارنده بر این است که تأثیر نقش محسن صدر در حوادث سیاسی دوران پهلوی را بررسی نماید و چگونگی پیشرفت سیاسی محسن صدر و رسیدن وی به مقام نخست وزیری را تجزیه و تحلیل کرده و در عین حال وابستگی وی به تشکیلات قدرت در زمان پهلوی را نیز تحت ملاحظه بگیرد .

تحولات زمان نخست وزیری محسن صدر و عملکرد وی در زمینه ی داخلی و خارجی بررسی و تحلیل شده و همچنین بررسی اثرات و نتایج عملکرد محسن صدر بر اوضاع ایران در آن شرایط بحرانی و حساس مد نظر بوده است .

۱-۴- پیشینه ادبیات تحقیق

در این زمینه به جز کتاب خاطرات صدر که توسط محسن صدر نگاشته شده است و از زمان تولد وی تا پایان حیاتش را در بر می گیرد ، کتابی که منحصر به زندگی سیاسی محسن صدر باشد وجود ندارد و کار مستقلی در این خصوص انجام نشده است. در کتابها و تحقیق ها مطالبی پراکنده راجع به این شخصیت نوشته شده و در این کتابها به جزئیات دوران نخست وزیری وی و همینطور تجزیه و تحلیل و نقد آنها توجهی نشده است. اکثر کتابها و تحقیق ها بصورت کلی به این دوره نظر داشتند و بصورت مجزا به زندگی سیاسی محسن صدر پرداخته اند.

راجع به گذشته ی وی و شایعاتی که در این مورد وجود دارد مطالب بصورت پراکنده موجود است ولی پرداختن به اقدامات شخص نخست وزیر و تجزیه و تحلیل آنها معمولاً کمتر صورت گرفته است و اگر هم به آن توجه شده این

توجه بصورتی عمیق و نقادانه نیست. لذا این امر فرصت را در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد تا بیشتر در این مورد بررسی و تجزیه و تحلیل نموده و نظرات جدیدی را ارائه نمایند.

۱-۵- روش تحقیق

در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است گردآوری مطالب از منابع و اسناد و مدارک تاریخی و سپس فیش برداری از آنها صورت گرفته است و این داده‌های تاریخی مورد داوری و تجزیه و تحلیل قرار گرفته و مطالب اصلی و مهم از آنها استخراج شده است.

۱-۶- طرح سؤالات

در این پژوهش نگارنده سؤال‌های زیر را مطرح نموده است.

- ۱- عوامل پیشرفت سیاسی محسن صدر و رسیدن وی به مقام نخست وزیری چه بوده است؟
- ۲- عملکرد محسن صدر در زمان نخست وزیری در زمینه‌ی داخلی و خارجی چگونه بوده است؟
- ۳- تحولات سیاسی کشور چه تأثیری بر دولت صدر داشته است؟
- ۴- چه عواملی باعث شد تا صدر از مقام نخست وزیری استعفا دهد؟

۱-۷- ارائه فرضیات

فرضیه‌های این پژوهش عبارتند از:

- ۱- احتمال می رود پیشینه ی خانوادگی و شخصیتی محسن صدر باعث روی کار آمدن وی شده باشد.
- ۲- احتمال می رود محسن صدر فردی محافظه کار بوده که سعی داشت با مخالفان کنار بیاید.
- ۳- احتمال دارد تشکیل فرقه ی دموکرات آذربایجان و مخالفت حزب توده باعث ناکارآمدی دولت وی شده باشد.
- ۴- احتمال دارد مخالفت شدید احزاب و اقلیت مجلس باعث استعفای صدر شده است .

۱-۸- موانع و مشکلات تحقیق

از دشواریهای این پژوهش محدودیت زمانی است و همینطور پراکندگی مطالب و داده های تاریخی مربوط به این پژوهش می باشد که همین امر تجزیه و تحلیل علمی را دشوار می ساخت. به همین دلیل بیشتر بر رویدادهای مهم تأکید شده است. در بررسی اسناد و مدارک با توجه به محدودیت هایی که مراکز نگهداری از آنها برای ارائه سند اعمال می دارند قطعاً تمامی اسناد مربوط به این زمان قابل دسترسی و رویت نشد لذا در این زمینه کمبود و کاستی وجود داشته است امیدوارم با چاپ اسناد از طرف مراکز نگهداری آنها، مشکلات موجود برطرف شود.

۱-۹- سازماندهی تحقیق

این پژوهش از چهار فصل تشکیل شده است .

فصل اول به زندگانی محسن صدر و خاندان اش و چگونگی تکوین شخصیت سیاسی وی می پردازد. در این فصل پس از آشنایی با خاندان وی، سیر ورود محسن صدر به دربار و رسیدن به مقامات قضایی در دوره ی رضاشاه می پردازد.

فصل دوم شامل اوضاع سیاسی ایران در زمان نخست وزیری محسن صدر می باشد . در این فصل وضعیت سیاسی اجتماعی ایران پس از جنگ جهانی دوم ، حضور نیروهای بیگانه ، معضل تخلیه ایران از بیگانگان و مسائل داخلی چون دموکرات آذربایجان و کردستان مورد بررسی قرار می گیرد.

فصل سوم در برگیرنده دوران نخست وزیری وی و اقداماتش می باشد. که در این فصل برنامه ها و کابینه وی را بررسی کرده و سپس مخالفت اقلیت و حزب توده تحلیل شده است.

فصل چهارم مربوط به پس از نخست وزیری صدر و تحلیل آن می باشد که روند استعفای وی و وضعیت مطبوعات و ناپایداری کابینه را بررسی کرده و به خصوصیات وی می پردازد.

۱-۱۰- نقد و بررسی منابع

در کتابهای خاطرات به دو مورد اشاره می شود:

کتابهای خاطرات محسن صدر و خاطرات سیاسی فرخ (معتصم السلطنه) اثر پرویز لوشانی.